

Стручни рад

Professional paper

UDK: 630*644.5:006.83.06(497.6)

Zoran Maunaga¹

Vojislav Dukić¹

POTREBA STANDARDIZACIJE KLASIFIKACIONIH UREĐAJNIH JEDINICA ŠUMA U REPUBLICI SRPSKOJ

UVOD

Šume su prirodni resurs od neprocjenljivog značaja za Republiku Srpsku. Sama ta činjenica upućuje na obavezu da upravljamo i gazdujemo šumama na najbolji mogući, prije svega, odgovoran način. Sigurno je da toga nema bez dobrih planova, prvenstveno šumskoprivrednih osnova (ŠPO). Zato se moramo zapitati kakvi su nam planovi i da li oni mogu biti bolji.

Stanje i struktura šuma u Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj, razlikuje se od okruženja. Do takvog stanja dovele su istorijske, stanišne, ekonomske i druge prilike. Iz toga je proistekla i posebna strategija uređivanja šuma, koja se od 1971. godine zasniva na tipološkim osnovama. Ovaj način uređivanja šuma prvi put primijenjen je u „Gornjebosanskom“ šumskoprivrednom području² sa sjedištem u Varešu. Metod podrazumijeva pedološka i fitocenološka istraživanja i preliminarno definisanje tipova šuma, odnosno gazdinskih klasa prije same inventure (taksacije) šuma (Koprivica i Maunaga, 2000). Iako je bilo pokušaja, standardizacija gazdinskih klasa još uvijek nije urađena.

Od domaćih i stranih eksperata više puta je potvrđeno da u BiH (RS) postoji dobra naučna osnova za uređivanje šuma. „ŠPO su rađene na bazi velikog naučnog i stručnog rada u šumarstvu BiH. One su osmišljene prije pola vijeka i stalno dograđivane, naročito u početnom periodu. Glavni temelj za uređivanje šuma je dobro razrađena klasifikacija šuma i klasifikacija stabala, kao i prostorna podjela šuma“ (Maunaga i drugi, 2012. str.10).

Sistem klasifikacije šuma u Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj, razvi-

1 Univerzitet u Banjoj Luci, Šumarski fakultet

2 Za šumskoprivredno područje (ŠPP) ponekad će se koristiti i termin "područje".

jen nakon inventure šuma na velikim površinama u kasnim 60-im godinama, istovremeno je naučno zasnovan i dobro dokumentovan. I ekološke i proizvodne osobine su uključene u klasifikacioni sistem, kome je dodata treća dimenzija uključivanjem tehničkog cilja gazdovanja. Metode inventure korištene do sada su vrlo intenzivne i zadovoljavaju potrebe za tačnošću koja se traži za odgovorno gazdovanje (Bergsaker, E. et al 2001)

Ipak, iz naše prakse često dolaze primjedbe na urađene ŠPO. I sami autori su se prilikom recenzija uvjerali da kvalitet ŠPO nije zadovoljavajući. Otuda pitanje: „Kako su u prethodnom periodu uređivane šume?“ U vezi s tim prvo treba vidjeti kako je klasifikacija šuma primjenjivana na terenu. Ako šume nisu razvrstane kako treba, kakvi su nam onda planovi gazdovanja? Ako istu šifru gazdinske klase prate različiti nazivi po područjima i uređajnim periodima, da li možemo utvrđivati pravo stanje i pratiti promjene u stanju šuma?

Cilj rada je da se analizira izdvajanje gazdinskih klasa u dosadašnjem uređivanju šuma, kako bi se ubuduće mogli izrađivati bolji planovi gazdovanja šumama. Prioritetno pitanje je „kako je rađeno“ (misli se na greške i nedosljednost u radu), a ne „kako bi trebalo raditi“. Ovo je prvi iz serije radova koji treba da odgovore i na druga pitanja vezana za kvalitet dosadašnjih ŠPO. Takva pitanja odnose se na stanje šuma, tehničke ciljeve, sisteme gazdovanja, planove gazdovanja i drugo.

Za analizu naziva i zastupljenosti klasifikacionih uređajnih jedinica šuma³ korišćeni su podaci iz 15 novijih šumskoprivrednih osnova (Tabela 1)⁴. U radu su obuhvaćene samo visoke šume sa prirodnom obnovom, čija ukupna površina iznosi oko 250.000 hektara. Podaci se odnose na neminirane (mjerene) površine.

Tabela 1. Uzorak šumskoprivrednih područja za analizu

Redni broj	Šumskoprivredno područje - ŠPP	Šumsko gazdinstvo - ŠG	Period važenja ŠPO
1	Gornjedrinsko	Maglić, Foča	2010-2019.
2	Čemerničko	Čemernica, Kneževo	2008-2017.
3	Donjevrabasko	Banja Luka, Banja Luka	2010-2019.
4	Hanpjesačko	Visočnik, Han Pijesak	2008-2017.
5	Kotorvaroško	Vrbanja, Kotor Varoš	2009-2018.
6	Kozaračko	Prijedor, Prijedor	2009-2018.
7	Ribničko	Ribnik, Ribnik	2009-2018.
8	Srednjevrabasko	Gorica, Šipovo	2008-2017.
9	Donjedrinsko	Drina, Srebrenica	2011-2020.
10	Rogatičko	Sjemeć, Rogatica	2001-2010.
11	Gradiško	Gradiška, Gradiška	2001-2010.
12	Kalinovičko	Zelengora, Kalinovik	2003-2012.

3 Klasifikacione uređajne jedinice šuma: šire kategorije šuma (ŠKŠ), uže kategorije šuma (UKŠ) i gazdinske klase (GK).

4 Autorima su bili na raspolaganju nezvanični podaci – šumskoprivredne osnove u elektronskoj formi.

Redni broj	Šumskoprivredno područje - ŠPP	Šumsko gazdinstvo - ŠG	Period važenja ŠPO
13	Paljansko	Jahorina, Pale	2004-2013.
14	Prnjavorsko	Prnjavor, Prnjavor	2004-2013.
15	Vlaseničko-zvorničko	Birač, Vlasenica	2001-2010.

U radu je prvo urađena stručna analiza naziva UKŠ i GK koji se pojavljuju u navedenim ŠPO, a zatim analiza zastupljenosti UKŠ i GK po šumskoprivrednim područjima.

ANALIZA NAZIVA

Pregled naziva GK koji se koriste u praksi uređivanja šuma u Republici Srpskoj urađen je bez dublje rasprave o klasifikaciji šuma. Slika stanja planiranja gazdovanja bila bi potpunija da su obuhvaćena sva šumskoprivredna područja i više uređajnih perioda. Nazivi vrsta šuma, odnosno UKŠ i GK, analizirani su odvojeno.

Nazivi užih kategorija šuma

U našoj praksi uređivanja šuma pojavljuju se različiti nazivi UKŠ, iako su pravilnicima o uređivanju šuma (1983, 1994, 2009) oni određeni. U okviru visokih šuma sa prirodnom obnovom (ŠKŠ 1000) u obuhvaćenim područjima korišćeni se sljedeći nazivi UKŠ:

UKŠ 11100 „Visoke šume bukve“:

1. Visoke šume bukve

Naziv ove UKŠ je ispravan i dosljedno se primjenjuje u svim područjima.

UKŠ 1200 „Visoke čiste i mješovite šume jele i smrče i mješovite šume bukve, jele i smrče“:

1. Čiste i mješovite šume jele i smrče i mješovite šume bukve, jele i smrče (Banja Luka, Prijedor, ...)
2. Visoke šume bukve, jele i smrče (Kalinovik)
3. Čiste i mješovite šume bukve i jele sa smrčom (Srebrenica)
4. Visoke mješovite šume bukve i jele sa smrčom (Vlasenica)

U ovoj kategoriji šuma konstatovana su četiri različita naziva. Naziv pod rednim brojem 1 u skladu je s Pravilnikom. Adekvatan je i naziv pod 2 iako nije po pravilniku, dok su ostala dva naziva pogrešna. Naziv pod 3 „Čiste i mješovite šume bukve i jele sa smrčom“ obuhvata i čiste šume bukve, koje već pripadaju UKŠ 1100, a naziv

pod 4 „Visoke mješovite šume bukve i jele sa smrčom“ isključuje čiste šume jele i čiste šume smrče.

UKŠ 1300 „Visoke šume bijelog i crnog bora“:

1. Visoke šume bijelog i crnog bora (Han Pijesak, Šipovo, Rogatica)
2. Visoke šume crnog bora (Srebrenica)
3. Šume crnog bora na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Foča)

Pogrešni su nazivi pod 2 (nije obuhvaćen bijeli bor) i pod 3 (uopšte nije obuhvaćen bijeli bor, a nedostaje crni bor na drugim staništima).

UKŠ 1400 „Visoke šume hrasta kitnjaka“:

1. Visoke šume hrasta kitnjaka (K. Varoš, Srebrenica)
2. Šume hrasta kitnjaka (Kalinovik)
3. Visoke šume hrasta kitnjaka sa prirodnom obnovom (Rogatica, Gradiška, Pale, Prnjavor, Vlasenica)
4. Visoke čiste i mješovite šume hrasta kitnjaka i mješovite šume cera sa bukvom i običnim grabom (Banja Luka, Prijedor, ...)

Potpuno ispravan je naziv pod 1, dok se nazivi pod 2 i 3 mogu smatrati prihvatljivim. Naziv pod 4 je neispravan i besmislen (kakve su to „mješovite šume hrasta kitnjaka“).

UKŠ 1500 „Ostale visoke šume sa prirodnom obnovom“:

1. Ostale visoke šume (Ribnik)
2. Visoke šume ostalih lišćara (Prnjavor)

Naziv pod 1 može se smatrati prihvatljivim, iako mu nedostaju riječi “sa prirodnom obnovom”. Prihvatljiv je zbog toga što se ni u ostalim užim kategorijama šuma ne naglašava prirodno obnavljanje nego se ono podrazumijeva (ove UKŠ imaju šifru 1000, što znači da spadaju u Visoke šume sa prirodnom obnovom). Drugi naziv „Visoke šume ostalih lišćara“ isključuje čiste četinarske šume i mješovite šume lišćara i četinara.

Nazivi gazdinskih klasa

Šifre gazdinskih klasa koje se javljaju u obuhvaćenim područjima navedene su u Tabeli 2, dok su njihovi nazivi koji se razlikuju po područjima dati u nastavku (samo za boldirane šifre GK).

Tabela 2. Spisak gazdinskih klasa po užim kategorijama šuma

Uža kategorija šuma	Gazdinske klase
1100	1101, 1102, 1103, 1104, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1113, 1114, 1115, 1121, 1123, 1124, 1130, 1131, 1135, 1145
1200	1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1222, 1227, 1228, 1229, 1236
1300	1313, 1314, 1315, 1317
1400	1402, 1403, 1403, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1422
1500	1501, 1502

Gazdinska klasa 1101:

1. Visoke šume bukve brdskog pojasa na dubokim kiselim smeđim zemljištima (Foča)
2. Visoke šume bukve brdskog pojasa na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Banja Luka, Gradiška, Prnjavor, Srebrenica)
3. Visoke šume bukve brdskog pojasa na dubokom distričnom kambisolu i luvisolu, na kiselim silikatnim stijenama i na zemljišnoj kombinaciji kalkomelanosola i distričnog kambisola na silikatno-karbonatnim stijenama (Vlasenica)
4. Visoke šume bukve na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima i na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na kiselim i bazičnim silikatnim stijenama (Prijeđor)
5. Visoke šume bukve na dubokim kiselim silikatnim zemljištima (Ribnik)
6. Visoke šume bukve i običnog graba na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (Kotor Varoš)

Gazdinska klasa 1102:

1. Visoke sekundarne šume bukve u pojasu šuma bukve i jele na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Srebrenica, Gradiška, Prnjavor)
2. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima i na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na kiselim i bazičnim silikatnim stijenama (Prijeđor)
3. Visoke šume bukve sekundarnog karaktera u pojasu bukve i jele sa smrčom na dubokim zemljištima na kiselim i silikatno-karbonatnim stijenama (Pale)

Gazdinska klasa 1103:

1. Visoke sekundarne šume bukve na dubokim kiselim smeđim zemljištima (Foča)
2. Sekundarne šume bukve u pojasu šuma bukve, jele i smrče na dubokim kiselim i smeđim zemljištima (Kalinovik)
3. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele sa smrčom na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i slikatno-karbonatnim stijenama (Kotor Varoš)
4. Visoke sekundarne šume bukve u pojasu šuma bukve, jele i smrče na dubokim kiselim, smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim i slikatno-karbonatnim stijenama (Šipovo)

Gazdinska klasa 1104:

Visoke šume bukve i hrasta kitnjaka na dubokim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama i stijenama fliša (Banja Luka)

Visoke šume bukve i kitnjaka na dubokim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima, na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama i dubokim eutričnim smeđim zemljištem na stijenama fliša (Kotor Varoš)

Visoke šume bukve i hrasta kitnjaka na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Prijedor)

Visoke šume bukve i hrasta kitnjaka (i sa pitomim kestenom) na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima (Srebrenica)

Visoke šume bukve i kitnjaka na distričnom kambisolu i luvisolu na kiselim silikatnim stijenama i na zemljišnoj kombinaciji kalkomelanosola i dustričnih kambisola na silikatno-karbonatnim stijenama (Vlasenica)

Gazdinska klasa 1106:

1. Visoke šume bukve i običnog graba na eutričnim smeđim na stijenama fliša (Kotor Varoš)
2. Visoke šume bukve brdskog pojasa na eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša (Gradiška i Prnjavor)

Gazdinska klasa 1107:

1. Visoke šume bukve na pretežno plitkim krečnjačkim zemljištima (Foča)
2. Visoke šume bukve i plemenitih lišćara na pretežno plitkim krečnjačkim zemljištima (Banja Luka)

3. Visoke šume bukve na plitkim kiselim silikatnim zemljištima (Ribnik)

Gazdinska klasa 1108:

1. Visoke šume bukve termofilnog karaktera na seriji krečnjačkih, pretežno plitkih zemljištima i manje površine na pretežno dubokim krečnjačkim zemljištima (Kneževo)
2. Visoke šume bukve termofilnog karaktera na seriji krečnjacima i eutričnih, pretežno plitkih zemljištima na krečnjacima i na stijenama fliša i manje površine na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša (Kotor Varoš)
3. Visoke šume bukve sa gluhačem i crnim grabom na pretežno plitkim dolomitnim zemljištima (Banja Luka)
4. Visoke šume bukve sa gluhačem na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Ribnik)
5. Visoke šume bukve termofilnog karaktera (sa gluhačem) na seriji krečnjakih, pretežno plitkih zemljišta i na dolomitnim rendzinama (Šipovo)
6. Visoke šume bukve termofilnog karaktera na seriji krečnjačkih, pretežno plitkih zemljišta (Srebrenica)

Gazdinska klasa 1109:

1. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Foča, Kneževo, slično Srebrenica, Kalinovik, Ribnik)
2. Visoke sekundarne šume bukve u pojasu šuma bukve i jele sa smrčom na dolomitnim rendzinama i crnicama na pretežno plitkim krečnjačkim zemljištima (Šipovo)
3. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih eutričnih, pretežno plitkih zemljišta, na krečnjacima i stijenama fliša i manje površine na plitkim kiselim smeđim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Kotor Varoš)

Gazdinska klasa 1110:

1. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih pretežno dubokih zemljišta (Kneževo, Ribnik)
2. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve, jele i smrče na serijama krečnjačkih i dolomitnih pretežno dubokih zemljišta (Šipovo)
3. Visoke sekundarne šume bukve unutar šuma bukve i jele sa smrčom na seriji

krečnjačkih, pretežno dubokih zemljišta i na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša (Kotor Varoš)

Gazdinska klasa 1113:

1. Visoke šume bukve na kalkomelanosolima, plitkim kalkokambisolima, distričnim kambisolima i luvisolima, pretežno plitkim zemljištima na silikatno-karbo-natnim stijenama (Rogatica)
2. Visoke šume brdskog pojasa na seriji krečnjačkih plitkih kalkomelanosola i kalkokambisola (Vlasenica)

Gazdinska klasa 1114:

1. Visoke šume bukve na pretežno dubokim krečnjačkim zemljištima (Banja Luka)
2. Visoke šume bukve na pretežno dubokim krečnjačkim i ilimerizovanim zemljištima (Ribnik)
3. Visoke šume bukve na dubokim kalkokambisola i luvisolima, njihovim kombinacijama na krečnjacima (Rogatica)
4. Visoke šume bukve brdskog pojasa na seriji krečnjačkih pretežno dubokih kalkokambisola i luvisola (Vlasenica)

Gazdinska klasa 1206:

1. Šume bukve i jele na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima (Foča)
2. Šume bukve i jele na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na silikatnim stijenama (Gradiška)
3. Šume bukve i jele na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima na silikatnim stijenama i na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na bazičnim silikatnim stijenama (Prijeđor)

Gazdinska klasa 1208:

1. Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima (Foča)
2. Šume bukve i jele sa smrčom na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Srebrenica)
3. Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim smeđim zemljištima na kiselim silikatnim supstratima (Kalinovik)
4. Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim ze-

mljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (Kotor Varoš, Šipovo)

5. Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (flišu) (Kneževo)
6. Šume bukve i jele sa smrčom na dubokim kiselu-smeđim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama i na zemljišnoj kombinaciji pretežno dubokih kiselih smeđih zemljišta sa plitkim krečnjačkim zemljištima na silikatno-karbonatnim stijenama (Han Pijesak)
7. Šume bukve i jele sa smrčom na dubokom distričnom kambisolu i luvisolu na kiselim silikatnim stijenama i na zemljišnoj kombinaciji kalkomelanosola i distričnog kambisola na silikatno-karbonatnim supstratima (Vlasenica)

Gazdinska klasa 1209:

1. Šume bukve i jele sa smrčom na pretežno plitkim krečnjačkim zemljištima (Banja Luka, Srebrenica, Kalinovik)
2. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Kneževo, Ribnik)
3. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih i dolomitnih, pretežno plitkih smeđih zemljišta na krečnjaku (Šipovo)
4. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta i na kombinaciji pretežno plitkih krečnjačkih zemljišta sa distričnim kambisolima (kiselim smeđim zemljištima) na silikatno-karbonatnim stijenama (Han Pijesak)
5. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih i eutričnih zemljišta na krečnjacima i stijenama fliša i na kombinaciji rankera i plitkih eutričnih smeđih zemljišta na peridotitima i serpentinima (Kotor Varoš)
6. Šume bukve i jele sa smrčom na kalkomelanosolima i plitkim kalkokambisolima, serije plitkih krečnjačkih zemljišta (Rogatica), ili slično Šume bukve i jele sa smrčom na seriji kalkomelanosola i kalkokambisola na pretežno plitkim krečnjačkim supstratima (Vlasenica)

Gazdinska klasa 1210:

1. Šume bukve i jele sa smrčom na pretežno dubokim krečnjačkim zemljištima (Banja Luka, Kalinovik)
2. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih zemljišta (Foča)

3. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih pretežno dubokih zemljišta (Kneževo, Han Pijesak, Ribnik)
4. Šume bukve i jele sa smrčom na seriji krečnjačkih i dolomitnih, pretežno dubokih zemljišta (Šipovo)
5. Šume bukve i jele sa smrčom na dubokim kalkokambisolima i luvisolima, pretežno dubokim zemljištima (Rogatica)

Gazdinska klasa 1211:

1. Šume bukve i jele sa smrčom na kombinaciji plitkih krečnjačkih i kiselih krečnjačkih zemljišta (Kalinovik)
2. Šume jele i smrče na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša (Kotor Varoš)
3. Mješovite šume bukve i jele sa smrčom sa posebnom namjenom (zaštitni pojas oko skijaških terena) (Pale)

Gazdinska klasa 1212:

1. Šume jele i smrče na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Foča, Kneževo, Han Pijesak, Kalinovik)
2. Šume jele i smrče sa bukvom na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Ribnik)
3. Šume jele i smrče na seriji krečnjačkih i dolomitnih pretežno plitkih zemljišta (Šipovo)
4. Šume jele i smrče na kalkomelanosolima i plitkim kalkokambisolima, seriji plitkih krečnjačkih zemljišta (Rogatica)

Gazdinska klasa 1213:

1. Šume jele i smrče na seriji krečnjačkih pretežno dubokih zemljišta (Kneževo, Han Pijesak, Šipovo)
2. Šume jele i smrče na dubokim kalkokambisolima (Rogatica)

Gazdinska klasa 1214:

1. Šume jele i smrče na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima (Foča)
2. Šume jele i smrče na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (flišu) (Kneževo)

3. Šume jele i smrče na kiselim smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama i na kombinaciji kiselih smeđih i eutričnih smeđih zemljišta na silikatno-karbonatnim stijenama (Kotor Varoš)
4. Šume jele i smrče na dubokim kiselim, smeđim zemljištima (distrični kambisol) na kiselim silikatnim stijenama (Han Pijesak)
5. Šume jele i smrče na dubokim kiselim smeđim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Kalinovik)

Gazdinska klasa 1215:

1. Šume bukve i jele sa smrčom na dubokim eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša i na peridotitima i serpentinitima (Kotor Varoš)
2. Subalpinske šume bukve sa primjesom jele i smrče i subalpinske šume smrče na pretežno plitkim krečnjačkim zemljištima (Šipovo)
3. Šume jele i smrče na seriji krečnjačkih i kiselih smeđih zemljišta na silikatno-karbonatnim stijenama (Kalinovik)

Gazdinska klasa 1229:

1. Šume bukve i jele na dubokim silikatnim zemljištima (Banja Luka)
2. Šume bukve i jele na seriji krečnjačkih pretežno plitkih zemljišta (Ribnik)

Gazdinska klasa 1415:

1. Visoke šume hrasta kitnjaka na pretežno dubokimistričnim smeđim zemljištima (Foča)
2. Visoke šume hrasta kitnjaka i cera na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Srebrenica)
3. Visoke šume hrasta kitnjaka sa bukvom na dubokim kiselim zemljištima na kiselim silikatnim sedimentima (Ribnik)
4. Visoke šume kitnjaka i bukve brdskog pojasa na dubokomistričnom kambisolu i luvisolu, i zemljišnoj kombinaciji kalkomelanosola iistričnog kambisola na silikatno-karbonatnim supstratima (Vlasenica)
5. Visoke šume kitnjaka na kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištem i manje površine na plitkim kiselim smeđim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama i na eutričnim smeđim zemljištima i manje površine na plitkim eutričnim zemljištima na stijenama fliša i na peridotitima i serpentinitima (Kotor Varoš)

6. Visoke šume kitnjaka na distričnim kambisolima i luvisolima, i u kombinaciji sa pseudoglejom na silikatno-karbonatnim stijenama (Rogatica)
7. Visoke šume hrasta kitnjaka na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (Gradiška)
8. Visoke šume kitnjaka (sa cerom) na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama i na kombinaciji dubokih krečnjačkih i kiselih smeđih zemljišta na kiselim karbonatnim stijenama (Kalinovik)

Gazdinska klasa 1416:

1. Visoke šume hrasta kitnjaka i bukve na pretežno dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (Banja Luka, Gradiška, Prnjavor)
2. Visoke šume hrasta kitnjaka i bukve (sa cerom) na pretežno dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama (Prijedor)
3. Visoke šume hrasta kitnjaka i bukve na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Srebrenica)
4. Visoke šume hrasta kitnjaka i bukve na kiselim smeđim i ilimerizovanim dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama i na eutričnim smeđim zemljištima na stijenama fliša i manje površine na plitkim kiselim smeđim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama (Kotor Varoš)
5. Visoke šume kitnjaka sa bukvom (i običnim grabom) na dubokim kiselim smeđim i ilimerizovanim zemljištima na kiselim silikatnim stijenama i na kombinaciji dubokih krečnjačkih i kiselih smeđih zemljišta na silikatno-karbonatnim stijenama (Kalinovik)

Iz prethodnog pregleda grupisani su neki karakteristični slučajevi na sljedeći način:

- Veliki broj naziva: 1101 (6), 1104 (5), 1108 (6), 1208 (7), 1209 (6), 1214 (5), 1415 (8) i 1416 (5). Izdvaja se GK 1415 sa osam naziva i GK 1208 sa sedam različitih naziva. Postavlja se pitanje: Otkuda toliko različitih naziva sa istom šifrom i zašto niko o tome nije vodio računa? Do ovoga ne bi došlo da je bila urađena standardizacija gazdinskih klasa.
- Koliko područja toliko naziva: 1113 (2), 1114 (4), 1206 (3), 1415 (8). Najizrazitiji slučaj je GK 1415 koja se javlja u osam područja i u svih osam sa drugačijim nazivom.
- Razlike suštinske: 1211 (3), 1215 (3) i 1229 (2). U Kalinoviku i Kotor Varoši

GK 1211 razlikuje se po podlozi, dubini zemljišta i vrstama drveća, a u Palama je šuma posebne namjene.

- Razlike nisu suštinske: 1214 (5). Ovdje različiti nazivi nemaju suštinski karakter; neki od njih bi se mogli svrstati pod jednu gazdinsku klasu.
- Dugi nazivi: Kotor Varoš (1103, 1104, 1108, 1109), Vlasenica (1101, 1104, 1208, 1209). Pretjerano dugi i nepraktični nazivi vezani su za određena područja.
- Komplikovani nazivi: Han Pijesak (1208), Kotor Varoš (1415, 1416). Osim što su pretjerano dugi, ovi nazivi su i neprecizni (konfuzni). I oni su vezani za samo određena područja.
- Kratki nazivi: Foča (1101, 1103, 1107, 1206, 1208, 1210). Ovi nazivi su takođe karakteristični za određeno područje. Očito je u pitanju subjektivnost kod izdvajanja gazdinskih klasa.

ANALIZA ZASTUPLJENOSTI

Zastupljenost užih kategorija šuma

Uzorkom su obuhvaćene visoke šume sa prirodnom obnovom ukupne površine 250.191 hektara. Najveći dio te površine otpada na UKŠ 1100 (108.106 ha) i UKŠ 1200 (120.614 ha). Najmanje učešće (svega 0,03%) ima UKŠ 1500 (Tabela 3).

Tabela 3: Površina UKŠ po šumskoprivrednim područjima – ŠKŠ 1000

KŠ	Foča	Kneževno	Banja Luka	H. Pijesak	Kotor Varoš	Prijedor	Ribnik	Šipovo	Srebrenica	Rogatica	Gradiška	Kalinovik	Pale	Prnjavor	Vlasenica	Σ (ha)
1100	3729	2527	17540	0	8770	17511	6842	1314	18305	1695	7140	5588	4284	5414	7447	108106
1200	17175	6603	4109	14437	8514	4312	13270	18692	1647	5367	2766	4974	16445	199	2104	120614
1300	189	0	0	522	0	0	0	2309	367	913	0	0	0	0	0	4300
1400	213	0	3448	0	829	2182	78	0	663	1223	3346	1046	1211	2163	705	17107
1500	0	0	0	0	0	0	59	0	0	0	0	0	0	5	0	64
1000	21306	9130	25097	14959	18113	24005	20249	22315	20982	9198	13252	11608	21940	7781	10256	250191

Zastupljenost gazdinskih klasa

Površina pojedinih GK po područjima za UKŠ 1100 prikazana je u Tabeli 4, za UKŠ 1200 u Tabeli 5 i za ostale uže kategorije šuma u Tabeli 6. Iz pregleda se može uočiti da li neke GK ima u području i ako ima kolika je njena površina. Polazeći od pretpostavke da jedna šifra predstavlja jednu GK konstatovano je nekoliko specifičnih slučajeva:

Има GK које се појављују у само једном подручју. Таквих случајева је пуно. Међу њима су газдинске класе: 1124, 1201, 1203 и 1228, са великом површином (већом од 3.000 ha), као и GK мање од 100 ha: 1111, 1131, 1417, 1501 и 1502. Треба констатовати да није логично да неке шуме (GK), поготово велике површине, има само у једном подручју а да је у другим подручјима уопште нема. Газдинске класе из друге групе су врло мале површине (знатно испод 2% површине ШКШ 1000) и питање је да ли их је уопште требало издвјати.

Осим тога, има подручја у којима се појављује по неколико GK којих нема у другим подручјима. Тако се само у Шипову јављају газдинске класе: 1216, 1217, 1218 и 1315, а у Palama: 1201, 1202, 1203, 1204 и 1402. Међутим, питање је да ли је стварно стање овакво или све зависи од онога ко уређује шуме, па чак и то које шуме има на неком подручју.

Да ли је могуће да су у Palama све букове шуме сврстане у само једну GK. Ради се о GK 1102 површине 4284 ha. Осим тога, ова GK спада у секундарне букове шуме, што значи да примарних бикових шума у Palama нема. Слично је у још два подручја, Kotor Varošu и Kalinoviku, у којима примарних шума има врло мало. Супротан примјер је Banja Luka гдје су све шуме букве примарне. У наведеним примјерима површине бикових шума су велике.

Група газдинских класа које спадају у секундарне букове шуме (1102, 1103, 1109, 1110) заузима површину од чак 37.501 ha, што је око 50% од укупне површине UKŠ 1100. Да ли је то реално?

Питање је да ли неке газдинске класе (због мјешовитости) спадају у високе шуме букве, као што је GK 1104 која по називу представља мјешовиту шуму букве и hrasta. Више газдинских класа у UKŠ 1100 има ућеšће букве испод 80%. Ово би могло значајно да врло мало има примарних бикових шума.

Табела 4: Површина GK по шумскопривредним подручјима - UKŠ 1100

GK	Foča	Kneževo	Banja Luka	H. Pijesak	KotorVaroš	Prijedor	Ribnik	Šipovo	Srebrenica	Rogatica	Gradiška	Kalinovik	Pale	Pinjaor	Vlasenica	Σ (на)
1101	210		8741		325	7844	214		5836	826	826			233	3562	27791
1102					4730				8986	842	842		4284	1214		20056
1103	2186				5250			185				2883			2352	12856
1104			3732		178	4872			2100	388	388			153	592	12015
1106					406					1565	1565			3175		5146
1107	205		1074				1016									2295
1108		270	493		53		1114	321	108							2359
1109	1128	341			322		198	312	1275			1533				5109
1110		1916			2236		2665	496				208				7521
1111						65										65
1113										864				293		1157
1114			1508				1376		344	344				564		3792
1115									487							487
1121			990													990
1123										360				639		999
1124										3159						3159
1130			1002													1002
1131														84		84
1135							259									259
1145												964				964

Табела 5: Површина ГК по шумскопривредним подручјима - УКŠ 1200

ГК	Фоћа	Кнежево	Бања Лука	Н. Пјесак	Котор Варош	Пријedor	Рибник	Ѕипово	Сребеница	Роговица	Градска	Калиновик	Пале	Рињавор	Vlasenica	Σ (ha)
1201													6068			6068
1202													2992			2992
1203													4184			4184
1204													2881			2881
1205													199			199
1206	1504					4312					647					6463
1208	5518	1685		2543	2398			457	310		1311				1583	15805
1209	419	1107		7755	999			5489	1337	834	782				521	22018
1210	3473	2016		1625				8229	1283		280					24624
1211					200								320			1601
1212	3977	593		1190			269	1056		1129	544					8758
1213	876			234				267		2121						3498
1214	2703	1014		964	479						597					5757
1215					4438			161			379					4978
1216								148								148
1217								1534								1534
1221								93								93
1222				126				1258								1384
1227			189													189
1228																3297
1229			1500				524									2024
1236											2119					2119

Табела 6: Површина ГК по шумскопривредним подручјима – УКС: 1300, 1400, 1500

ГК	Фоџа	Кнежево	Бања Лука	Н. Пјесак	Котор	Варош	Пријedor	Рибник	Ѕипово	Сребреница	Рогатица	Градска	Калиновић	Пале	Птњавор	Власеница	Σ (ha)
1313	189								1049	367							1605
1314									215		223						438
1315									1045								1045
1317				522							690						1212
1402													419				419
1403							815						792				1607
1413		20													1517		1537
1414		832															832
1415	213				264		33		213	854	310	211				439	2537
1416		2596			565		1367		269		3036	410			646		8889
1417								45									45
1418										369			182				551
1422									181				243			266	690
1501															5		5
1502								59									59

ZAKLJUČAK

Pri uređivanju šuma na tipološkim osnovama u BiH (RS) pune četiri decenije šume su izdvajane (dodjeljivani nazivi i šifre GK) različito od područja do područja i od jednog do drugog uređajnog perioda. Ako šume nisu dobro razvrstane, onda za njih nije ni moguće utvrditi pravo stanje (zalihi, prirast i drugo). Ako nema pravog stanja, nema dobrih planova (ŠPO) i nema kontrole gazdovanja, odnosno praćenja promjena stanja šuma iz uređajnog perioda u uređajni period. S obzirom na navedeno, u Republici Srpskoj doveden je u pitanje kontinuitet (održivost) gazdovanja šumama. Zato je krajnje vrijeme da se zaustavi stihijska i formalna izrada šumskoprivrednih osnova i pristupi standardizaciji naziva vrsta šuma.

LITERATURA

Bergsaker, E. et al (2001). Studija planiranja gazdovanja šumama u Bosni i Hercegovini. Projekat Svjetske banke. Norwegian Forestry Group AS, Oslo. Norway.

Koprivica, M. i Maunaga, Z. (2000). Inventura šuma i planiranje gazdovanja šumama u Republici Srpskoj. "Šuma" broj 1. Sokolac.

Maunaga, Z, Koprivica, M. i Dukić, V. (2012). Unapređenje planiranja gazdovanja šumama u svojini Republike Srpske. Završni izvještaj. Magaprojekt, d.o.o. Banja Luka.

Šumskoprivredne osnove za 15 šumskoprivrednih područja. Istraživačko razvojni i projektni centar. Banja Luka.

Pravilnik o elementima i sadržaju šumskoprivrednih osnova. Službeni glasnik Republike Srpske 52/09.